

planila nadenj. Strmel je v Olgo, v zdravo, na široko odprto oko in želel si je, da bi se zaprlo ali vsaj zadrželo . . . Nekdo je stopil k njemu! V možganih je butnilo! Potegnil se je vase! zaprl oči . . . Vezi so popustile.

»Pojdita sedaj!« Se zmeraj ni upal pogledati, najraje bi se spustil na kolena in prosil usmiljenja.

»Pojdita, sem rekel!« Bilo je kot grožnja! Planil je na noge, pograbil plahto ter se pognal iz šotora. Nekaj je zaropotalo, morda se je prevrnil škof . . . vrata obzidja so bila odprta!

Težka je bila. Vzpenjal se je v hrib, proti kostanjem, kjer je še zmeraj skovikala sova. V krošnje se je zaganjal piš, da je zaškripalo kdaj pa kdaj, kot da bi zajčala noč. V grapi je vladala tišina. Utrujen je bil. Truplo je sililo iz plahte, noge so omahovale . . . čutil je bolečo praznino, ki je zijala, kakor Fujsova grapa, temna in tiha, na dnu so ležali spomini — polomljene peruti, ki se ne dvignejo nikoli več. Na vrhu, pod kostanji se je ustavil. Truplo je zdrknilo na tla in iz plahte je pogledalo oko — noč je bila v njem, bela, izbuljena, tudi Filip . . .

Prebudilo ga je po gozdu razlegajoče se rožljanje. Izza hribovja je kipel jutro. Vojaki so bili! Dolga, vijugasta kolona sklonjenih senc s plah-tami na plečih se je vlekla iz Fujsove grape . . . na čelu je ponosno vzravan, neustrašen in trd jezdil oficir.

Glosa (ali slovenski literaturi na rob)

Ob zatonu modernizma in še prej tako imenovane avantgarde se je pojavilo veliko modrecev, ki so privlekli na dan vsemogoče filozofije, teorije in celo ideologije ter se z vseh strani zagrizli v literaturo in neredki so bili celo taki, ki so se napihovali in ustili, češ da je literature in umetnosti nasploh konec. Taki niso videli literature. Gledali so iz napačne perspektive, zaslepilo jih je neko iztekajoče se literarno obdobje (ali smer), katerega konec je bilo slutiti že takrat, ko je bilo še na svojem vrhuncu. Kljub temu pa so dodobra zapolnili slovenske literarne revije, to pa je seveda jasen kazalec krize, ne le neke literarne usmeritve in obdobja, pač pa znotraj tega obdobja same slovenske literature. Taki kvazi modreci so odprli vrata tudi kvazi literatom. V slovenskem modernizmu in avantgardizmu se je namreč okrog nekaj resničnih literatov zbralo vse preveč takih, ki s pravo literaturo nimajo kaj opraviti in so njihova dela le plagiat, variacije, razvpitost, gola konstrukcija, triki in nič več. (Takih del je v naši literarni produkciji vse polno in kar lajajo s knjižnih polic.) Ločevati je namreč treba med modernizmom (avantgardizmom), ki je zrasel z literaturo in je le njen stil — karakteristika z nekim časom določenega ustvarjanja, in pa med modernizmom (avantgardizmom), ki hoče biti cilj in ki na vsak način skuša zavladata nad literaturo (pa čeprav za ceno konca umetnosti nasploh).

Literatura je (kot umetnost nasploh) posledica človeške danosti in zavesti — iskanje absolutnega, nesmrtnosti in je kot taka povsem avtonomna moč, ki raste iz konflikta med življenjem in smrtjo, med družbeno-socialno in ontološko realnostjo, kar je, kot večno nasprotje in obenem vzajemno po-

gojena enotnost, temeljna karakteristika umetnosti in človeka vseh časov. S spreminjanjem človekove zavesti, vedenja o svetu in življenju, se literatura sicer tudi spreminja, vendar te spremembe ne sežejo v samo bistvo literature kot umetnosti, ker le-to ni odvisno od človekove zavesti, še manj pa je tej zavesti dosegljivo. Človek ne more dojeti svoje danosti, neskončnosti, ki je tako v njem samem kot zunaj njega, to pa najbrž zato, ker ne more razmišljati kot neskončnost, ampak kvečjemu kot končna oblika neskončnosti. In prav zavest je tista, ki se poskuša znebiti svoje končnosti, ker pa se ta zavest spreminja (skozi zgodovinska obdobja), se skupaj z njo spreminjajo tudi načini — kako doseči nesmrtnost (z junaškimi dejanji, z božjo milostjo, z božjo pomočjo, postati bog, nesmrten subjekt, absolutno in podobno); če k temu dodamo še nekatere izrazne in jezikovne posebnosti, formalne značilnosti, različne vplive, estetske kategorije, je doba nekega literarnega obdobja bolj ali manj jasna.

Literatura torej ne nastaja iz kakšnih stilnih in izraznih značilnosti posameznega obdobja, pač pa te značilnosti prehajajo vanjo skozi človeka in so le njena obarvanost, ne pa tudi bistvo. Ravno tako pa tudi pravi literati ne nastajajo iz značilnosti določenega obdobja ali iz nekakšnih ambicioznih slepil, temveč iz potrebe in sposobnosti nenehnega nihanja med življenjem in smrtjo ter med družbeno-socialno in ontološko resničnostjo. Pisati kakor tudi različnih posebnosti kakega literarnega obdobja se lahko nauči vsak, v svoje pisanje lahko vnese celo različne filozofske smernice, ideologije in podobno, vendar v takem pisanju, dokler ni v njem resničnega življenja, ki bi v svoji splošnosti in hkrati tudi enkratnosti zazvenelo v sozvočju z življenjem bralca, ni nobene umetnosti. Tudi nobenega pomena nima, dokler seveda ne pridejo razni modreci s svojimi revolucionarno, ideološko ali filozofsko naravnanimi aparati in s pomočjo Hegla, Heideggerja, Nietzscheja, Marxa, Lacana . . . odločijo, kaj je prava literatura in kaj kič, šund in podobno.

Modernizem se kot obdobje deli na zmerni in ultra modernizem. To je obdobje zmedene, agresivne in shizofrenične subjektivitete, ki skozi ekspresijo in konstrukcijo išče absolutno. Sredi modernizma (zmernega) so se pojavile avantgarde, ki pa so po večini imele dokaj omejen značaj in se v glavnem niso razvile v samostojne, za nekakšno literaturo odločilne tokove. Iskale so pravo smer — niso je našle. Ostale so le nekakšne slepe ulice in svetovni literaturi niso dale kakih velikih imen. Glavni tok je šel drugačno, svojo pot — z modernizmom, ki je v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja izčrpal svoje možnosti.

Pri nas je avantgardistično gibanje imelo, lahko bi rekel, bistveno drugačen pomen kot pa pri večini velikih narodov in literatur. Zaradi majhnosti prostora in kapacitet je namreč v Sloveniji avantgarda za nekaj časa prevzela vodilno vlogo, tako da je modernizem kot neavantgardistična struja dobil obroben pomen. To je seveda pustilo tudi svoje posledice. Konec avantgarde je (za glavnino) pomenil vračanje na staro — v glavno strujo modernizma, kar je v majhnem in zategadelj toliko bolj občutljivem prostoru pomenilo krizo, ki se je vlekla vse do konca modernizma in jo je na nekaterih področjih čutili še danes.

Avantgarde in modernizma je konec. Modernistov in avantgardistov kakor tudi različnih modrecev), ki vsi skupaj obračajo in natepajo stare, že nekaj časa zvodenele in odvečne klišeje, pa so naše literarne revije še

zmeraj polne. To niso literati. To so zgolj modernisti in avantgardisti, ki po vsej sili skušajo zavreti tok literature, saj vedo, da brez modernističnih in avantgardističnih tendenc ne ostane od njihove avtoritativnosti in veličine nič, ali skoraj nič, ker mnogi med njimi v vsej svoji »karieri« niso bili kaj drugega kot modernisti in avantgardisti, kar seveda še zdaleč ni isto kot biti tudi literat. Prav take avtoritete ne opazijo literature, ki jim nastaja tako rekoč pred nosom in raje, kot je pri nas že v navadi, za narodov blagor čuvajo in obujajo stare dobre čase, zraven pa seveda tarnajo nad mlado, neplodno in svojih prednikov nevredno generacijo.

Skupaj z nastajajočo »osvobojeno« literaturo, ki ne prihaja samo iz vrst mladih, ampak jo pišejo tudi starejši, ki jim modernizem in avantgardizem ne pomenita isto kot literatura, se formirata tudi nov način in stil. Namesto ekspresije in konstrukcije vse bolj stopata v ospredje mit in intuicija, kar seveda ne pomeni vračanja nazaj (v predmodernistične struje), temveč z drugačno zavestjo o svetu in resničnosti pomeni nekaj povsem novega tako v odnosu od predmodernističnih kot modernističnih struj, hkrati pa tudi kontinuirano nadaljevanje, saj raste iz subjektivitete, ki je večinoma produkt tistega, kar so slutili pred modernizmom in česar so se oteпали modernisti skozi vseh svojih petdeset let.

Naj si ob tej priložnosti drznem povedati še tole: nikar ne duhovičimo, nikar ne delajmo prenagljenih sklepov, nikar ne zamenjujmo literature z modernizmom, avantgardizmom ali postmodernizmom, pustimo filozofijo filozofom, znanost znanstvenikom, zaželimo literarnim zgodovinarjem in teoretikom mnogo uspeha ter pišimo literaturo!